مدیریت شهری
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014
۴۱-۵۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۴/۳ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۲/۶

رویکردی تحلیلی به تأثیر آیین‌ها بر جسم و جان شهرها

فرح حبیب- دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی‌واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.
محمد نقی زاده- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی‌واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.
نوشین کریمی*- استادیارگروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی‌واحد شهرری، تهران، ایران.

چکیده
اجرای آیین‌ها و مراسم یکی از ارکان اساسی هویت فرهنگی تمامی‌جوامع بوده است و همواره یکی از شاخصه‌های تأثیرگذار بر جسم و جان شهرها بوده است درکشور ما، به واسطه پیشینه فرهنگی غنی، آیین‌ها از جایگاهی ویژه برخوردار است و توانی بالقوه در پیوند ساکنان شهرها با محیط زندگی اشان می‌باشد. این پژوهش بر آن است‌که به مطالعه تأثیر آیین‌ها بر جسم و جان شهرها بپردازد. آیین‌ها با توجه به ماهیت اشان در چهار دسته قابل بررسی می‌باشندکه عبارتند از: آیین‌های کهن، آیین‌های مذهبی، آیین‌های موردی و آیین‌های محلی. در این مقاله آیین‌های محلی به واسطه‌گستردگی و تنوع اشان مورد بررسی قرار نمی‌گیرند. باکنکاش در تأثیر هر دسته از آیین‌ها بر جسم و جان شهرها ابعاد ناشناخته آنها شناسایی و تأثیر آیین‌ها بر روحیه و در سه گروه آموزه‌های معنوی، آموزه‌های فردی و آموزه‌های اجتماعی مشخص گردید. در ارتباط با تأثیر آیین‌ها برکالبد شهرها سه زمینه عناصر ثابت، عناصر نیمه ثابت و عناصر متحرک مورد پژوهش قرار می‌گیردکه این تأثیرات علاوه بر این‌که کالبد شهرها را دگرگون می‌سازد در روحیه ساکنان شهرها نیز تأثیر بسیار می‌گذارد و سبب می‌گردد شهروندان خود را جزئی از محیطی فرهنگی، اجتماعی، کالبدی ادراک و شناسایی نموده و در رابطه با اصلاح آن‌کوشا باشند.
واژگان کلیدی: آیین، جسم شهر، جان شهر، عناصر ثابت، عناصر نیمه ثابت، عناصر متحرک.

Realization of the Customs' Influences on Urban' Physique and Soul

Abstract
Due to a rich cultural history, holding of ceremonies and customs have a special position in Iran. Upon passing of time, the people are insisting on performing their ceremonies including males, females, old men, old women and even adolescences. They make ready their living place for holding of ceremonies which are created through a long-term history. Upon starting the time of ceremonies throughout the city and/or different cities, we are witnessing of great changes in the civil environment not only for changing in cities skeleton but also fundamental changes in the mood of residents. It is in a way prior to start up of these ceremonies, we may witness a movement and changing the whole cities with a fresh soul as well. There are some major and minor elements sometimes in fixed and/or semi-fixed and moving of cities which make the cities ready for concerned ceremonies. This paper intends to recognize any effects of different ceremonies on the skeleton of cities. Then the goals of research are presented as follows: How the ceremonies are effective on cities' skeleton? How the ceremonies are effective on the mood of cities? Firstly in this research we could analyzed relevant discussions about the mode and life of city and then divided them into three groups of elements (fixed, semi-fixed and moving) by the help of field researches and interpretation method. Then it was possible to specify any effects of which on relevant elements. Regarding all mentioned items, the most important consequences of ceremonies in society are: Citizenship feeling, belonging feeling to a place, belonging feeling to social cultural and religious groups, changing of non-active citizens into active ones and upgrading the meaning of citizenship. It may cause also closer connections of a person with civil environment and close contact between environment and citizens. These are important issues as much attractive as possible for urban planning scientists. As it is obvious, both theoretical and practical viewpoints are considered as the important priorities of discussions for upgrading the interactions of citizens with civil environment. Finally we may state that increasing any contacts with citizens and environment is the most important effects of ceremonies on cities' skeleton. In case the citizens consider themselves as an integrated part of the environment, they will feel more responsibilities against it. Therefore they are not so much indifferent against the environment and they will be changed into social supporters and environment watches.
Keywords: Urban' Physique and Soul, ceremonies, cities' skeleton, mood of cities

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۳۴۵۱۴۵۵، رایانامه: Nooshin.Karimi@iausr.ac.ir

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

مقدمه

در ایران به واسطه پیشینه غنی فرهنگی، اجرای مراسم و برگزاری آیین‌ها همواره از جایگاهی ویژه برخوردار بوده است. با گذشت سالیان متمادی هنوز مردم این خطه پایبند به اجرای آیین هایشان می‌باشند و تمامی ساکنان شهرها اعم از زن و مرد، پیر یا جوان خود و محیط زندگی اشان را آماده برگزاری آیین هایشان که طی تاریخی بسیار طولانی شکل گرفته و تداوم یافته می‌نمایند. با فرا رسیدن زمان اجرای آیین هایی که درکل کشور یا بعضاً در شهرهای مختلف مرسوم است؛ شاهد دگرگونی‌های بسیار در پیکر، سیما و چهره محیط‌های شهری می‌باشند که علاوه بر تغییر و دگرگونی در کالبد شهرها بالاخص تغییراتی اساسی در روحیه ساکنین شهرها را به همراه دارد؛ به‌گونه ای که از مدتی مانده به برگزاری این آیین‌ها در شهرها شاهد تحرک و پویایی بوده و این تحرکات روحیه شهروندان و شهرها را به کلی متحول نموده و روح تازه‌ای به جسم شهر می‌دمد. درکالبد نیز از سطح کلان (پیکر) تا سطح خرد (چهره) عناصری گاه به صورت ثابت و گاه به صورت نیمه ثابت و متحرک جسم شهرها را تغییر داده و کل شهر اعم از کالبد و مردمان شهر را پذیرای برگزاری آیین‌های مورد نظر می‌گرداند. این مقاله در پی تدقیق و بازشناسی تأثیر آیین‌های مختلف بر جسم و جان شهرها است؛ پس با توجه به مطالبی که بیان شد، اهداف تحقیق به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- آیین‌ها چگونه بر جسم (کالبد) شهرها تأثیر می‌گذارند و این تأثیر به چه صورت است؟

۲- آیین‌ها چگونه بر جان (روحیه) شهرها تأثیر می‌گذارند و این تأثیر به چه صورت است؟

مروری بر پیشینه نظری موضوع

در رابطه با بررسی فرضیات مذکور ابتدا با تحلیل محتوای متن به بررسی متون مربوطه پرداخته شد، در این رابطه آراء اندیشمندان غربی که به‌گونه ای بر این مقوله و ارتباط رویدادها باکالبد شهر و پیوند محیط با ساکنانش اشاراتی داشته‌اند: نظیر لینچ، هالپرین، هال، بیکن، روسی، راپاپورت و گل مورد بررسی قرار گرفت و از آراء اندیشمندان ایرانی به نظریات نصر و اردلان و بختیار پرداخته شد.

جدول ۱. نظریات اندیشمندان؛ ماخذ: نگارندگان.

اندیشمندان	نظریات
لینچ	او شهر را مهمتر از مجموعه ای از عناصرکالبدی و در بر گیرنده **انسان ها، فعالیت ها و رفتارهایشان** می دانست (لینچ، ۱۳۷۴، ص ۱۰). به باور او هر **شهروند ارتباط و پیوندی با بخش هایی از شهر که یادآور معانی و تجربه هایی** برای او می باشد (لینچ، ۱۳۷۴، ص ۱۰). هیچ عاملی در شهر به خودی خود به تجربه در نمی آید مگر آنکه در پیوند با زمینه یا محیط اش دیده شود، **تسلسل رخدادهایی که سبب بروز آن گشته شناخته گردد و در رابطه با یادها و تجربه های پیشین باشد.** (لینچ، ۱۳۷۴، ۱۰) شهر خوب از دیدگاه وی شهری است که تداوم فرهنگی را بهبود بخشیده، به پایایی وماندگاری افراد آن کمک نماید و **بر حس پیوند محیط از دید زمانی و مکانی بیفزاید** (لینچ، ۱۳۸۱، ۱۵۰).
هالپرین	به نظر می رسد اهمیت کارهای وی به دلیل توجه به **تجربه فضایی انسان ها** بوده به گونه ای که وی همواره بر نقش مردم و حرکات آنان در پایایی و ماندگاری یک شهر اشاره دارد و زندگی شهری را وابسته بدان می داند و **کالبد شهر اعم از ساختمان های قدیمی و جدید در کنار هم را رشته ای زنجیر وار میان گذشته و حال قلمداد می کند** (Halprine, 1963,9-14). از دیدگاه هالپرین شهر آمیزه ای از هنر درخشان از پیش تصور شده و نیز **عناصر خودروی طراحی شده ای است که مردم فرصت مشارکت در آن را دارند.** در نتیجه هر شهر **دستاورد هنر خلاقانه ای از اجتماع و نیازمند حضور پیوسته و پر انرژی تمام شهروندان است** (Halprine, 1963,9-14).

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ادامه جدول ۱. نظریات اندیشمندان؛ ماخذ: نگارندگان.

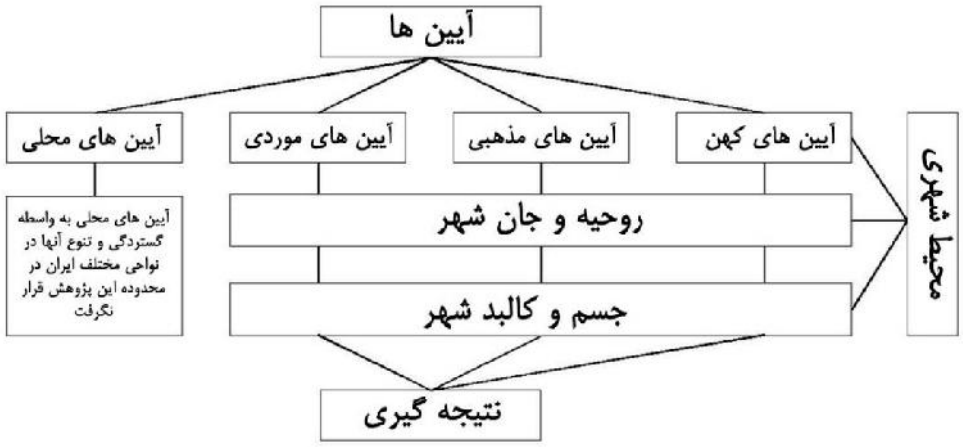
هال	به عقیده وی **فضاهایی با نمودهای ثابت (بعد های مادی تعمیم یافته از مالکیت) دارای طرح های درونی و پنهانی که نشأت گرفته از فرهنگ و طرح های فرهنگی می باشند.** طرح روستاها، شهرک ها، شهرها و مداخله در حومه اتفاقی و تصادفی نبوده بلکه از طرحی که نسبت به زمان و فرهنگ دگرگون است پیروی می کند. (هال، ۱۳۷۶، ۱۴۶) هال با توجه به رابطه ی شهر و فرهنگ به تعریف شهر می پردازد: شهر، گذشته از هر مسأله دیگری، بیان گر **فرهنگ مردمی** است که آن را پدید آورده اند، شکل گسترش یافته از **جامعه ای** است که بسیاری از **کارکرد پیچیده و به هم پیوسته آن را – که ما از آنها آگاهی نداریم- اجرا می کند** (همان، ۲۴۵)
بیکن	بیکن شهر را بزرگترین **دستاورد بشری** و **حاصل تصمیمات مردم** آن می داند (بیکن، ۱۳۷۶،۱۳). او به منظور اثبات نظریات خود به بررسی شیوه شکل گیری شهرهای قدیمی مثل آتن باستان می پردازد و **از نظام های حرکتی سخن به میان می آورد مجاریی که کل شهر را به هم پیوند داده** و سبب ایجاد یک کل منسجم می گردند(بیکن، ۱۳۷۶، ۳۶-۳۴). یکی از درخشان ترین نمونه های تاریخی این مجاری، **مجرای حرکت انسان در مراسم جشن آتنا در یونان باستان است.** هر چند **شهروندان آتنی هر روز زندگی خود را به منظوری از این مسیر استفاده می کردند اما ره سپردن در آن قاعدتاً همیشه آنان را به یاد رژه درخشان و زیبایی می انداخته که از دوران کودکی همگی شاهدش بوده اند.** (بیکن، ۱۳۷۶، ۶۵)
روسی	اهمیت نظریات روسی به دلیل توجه به معماری به عنوان فرآیندی است که **گذشته را به آینده پیوند می دهد بنابراین وی شهر را دستاورد ناخودآگاه جمعی و صحنه زندگی، فعالیت ها، رویدادها و عواطف چندین نسل می داند** (پاکزاد، ۱۳۸۶، ۳۳۸). او به این واقعیت اشاره دارد که عوامل فرهنگی در شکل گیری ساختار شهر نقش بسزایی را ایفا می نمایند یکی از مهمترین مؤلفه های عوامل فرهنگی آداب است از دید وی **آداب دارای طبیعتی جمعی** است و این طبیعت جمعی پایایی و ماندگاری آن را تضمین نموده و به این موضوع اشاره دارد که ساختمان های قدیمی یک شهر نقش مهمی در پیدایی آن داشته و روایت هایی از آن را به عهده می گیرند (پاکزاد، ۱۳۸۶، ۳۳۸).
راپاپورت	**در بسیاری از فرهنگ های سنتی طرح های ذهنی مقدس و معانی از مهمترین ها هستند و شهرها در آن فرهنگ ها فقط در آن عبارات می توانند فهمیده شوند** در فرهنگ های دیگر، سلامت یا بهداشت، اوقات فراغت، انسان گرایی، نوعی از خدا پرستی یا مواردی که با آنها می توان خوب و سالم بود می توانند ارزش هایی باشند که طرح های ذهنی را تبیین می کنند و از این رو در سازماندهی محیط های زیست شهری منعکس شده اند. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۶۷)
گل	وی بر این باور است که مردم سده های میانه، شهر را در زمان و جهتی که به آن نیاز بود، گسترش می دادند؛ بنابراین **شهر به دست ساکنانشان و در یک فرآیند تدریجی شهرسازی شکل می گرفت و در نتیجه همپوشانی کاملی میان محیط فیزیکی، کارکردها و فعالیت های شهری پدید آمده بود** (Gehl, 1987, 41-43).
نصر	سخن از سنت، سخن از اصول تبدیل ناپذیری است با منشأ آسمانی و سخن از کاربردشان در مقاطع مختلف از زمان و مکان. در عین حال، سخن از **تداوم آموزه های خاص و صوری قدسی ست که محمل هائی هستند برای انتقال این آموزه ها به انسان** و به فعلیت درآمدن تعالیم سنت در درون انسان. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، پیشگفتار) معماری اسلامی، همچون همه انواع معماری سنتی، با کیهان شناسی مأنوس و مرتبط است پس خود **انسان است که با کیهان انس و الفت دارد،** او عالم صغیر است و همچون عالم کبیر، بازتابنده حقیقتی ماورائی است. **همه تشابهات بین انسان و کیهان بیانگر واقعیتی ژرف اند که سطوح مختلف هستی انسان را به سطوح همخوان با هستی کیهان پیوند می زند.** (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، پیشگفتار)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ادامه جدول ۱. نظریات اندیشمندان؛ ماخذ: نگارندگان.

اردلان و بختیار	**مثل های ابدی صفات آسمانی و روحانی از طریق صور مادی به جلوه در می آیند** و حاکی از گرایش هائی حیاتی، معهذا فانی، هستند. **صور مادی از اینروی، عملاً همچون پلی هستند میان عالم انتزاعی و کیفی خیال و مصنوعه های کمی آدمی.** (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، ۶۷) بررسی صور نوعی از چند نظر سودمند است. از این راه می توان صاحب **فرهنگ نامه ئی** از صور ساختمانی شد **که راهنمای درک کارهای دیروزیان** باشد. **آن دُرد تاریخی که پاری از صور به دست می دهند. نمایشگر خاستگاه آنها و حاکی از کاربری ویژه آنهاست**؛ و در عین حال مؤید نمادین بودن فطری شان. (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، ۶۷)

ساختار پژوهش

نمودار ۱. ساختار پژوهش؛ مآخذ: نگارندگان.

مواد و روش ها

در فرآیند پژوهش حاضر ابتدا با **تحلیل محتوا**[1] مباحث مربوط به روحیه و جان شهر و سپس با **پژوهش‌های میدانی** با استفاده از **روش تفسیری**، تأثیر آیین‌ها بر جسم وکالبد شهر و در قالب سه دسته عناصر (ثابت، نیمه ثابت، متحرک) تقسیم بندی و تدقیق گردید و ساز و کار و چگونگی تأثیر بر عناصر تعیین گردیده است.

آیین‌ها و انواع آن

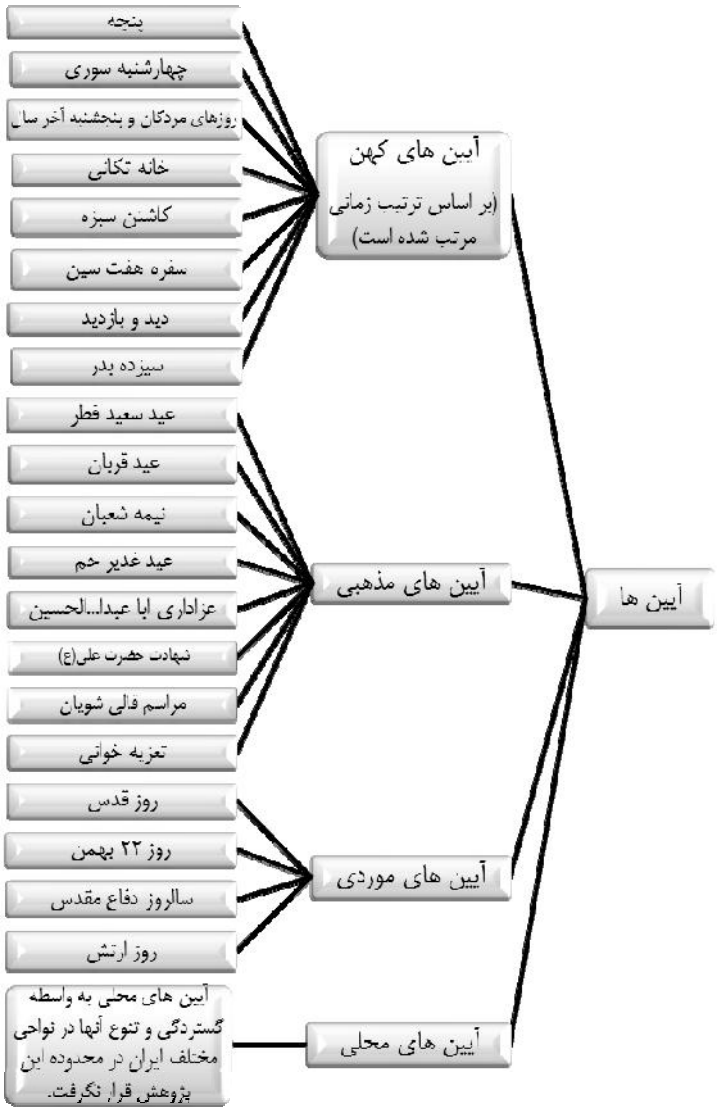
آیین‌ها واجد انواع گوناگونی است که با توجه به ماهیت آنها قابل تقسیم بندی در سطوح زیر است:

آیین‌های کهن

«**پنجه**»: بنابر سال نمای کهن ایران، هر یک از دوازده ماه سال سی روز است و پنج روز باقی مانده سال را پنجه گویند (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۴۳). در نوروز یک نفر

۱. فردکرلینجر تعریف جامعی از این روش ارائه می‌دهد: تحلیل محتوا روش مطالعه و تجزیه و تحلیل ارتباط ها به شیوه نظام دار، عینی وکمی برای اندازه‌گیری متغیرهاست. وی در بیان ویژگی های تحلیل محتوا می افزاید: درگذشته برای اندازه‌گیری متغیرها، از این روش کمتر استفاده شده است. اماکاربرد جدید و فزاینده آن در پژوهش رفتاری به‌اندازه‌گیری متغیرهایی معطوف بوده است که بدون این روش، اندازه‌گیری آنها امکان پذیر نبوده است. برلسون می‌نویسد: تجزیه و تحلیل محتوا، یک شیوه تحقیقی است که برای تشریح عینی، منظم وکمی محتوای آشکار پیام‌های ارتباطی بکار می‌رود. در تحلیل محتوا، پژوهشگر پیام‌های تولید شده را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و به دنبال یافتن پاسخی برای پرسش‌های تحقیق خود است. روش تحلیل محتوا برای دانشمندان علوم اجتماعی و انسانی فرصت‌های گوناگونی را جهت استفاده منظم از فراگیرترین شکل مدارک مربوط به امور انسانی ـ یعنی محتوای ارتباطات ـ فراهم می‌آورد. (www.masternader.blogsky.com)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

نمودار ۲. دسته بندی کلی آیین ها؛ مآخذ: نگارندگان.

امیر می‌شود که تا سیزده عید، امیر و حکمفرمای شهر است، به اعیان و اعزه شهر حواله نقد و جنس می‌دهد،که همه زیاد یاکم تقدیم می‌کنند (قزوینی، ۱۳۲۴، ص ۱۶-۱۳). بی‌گمان امروز کسانی که در روزهای پایانی سال و نخست فروردین، با لباس‌های قرمز رنگ و صورت سیاه شده درکوچه و گذر و خیابان می‌بینیم که با دایره زدن و خواندن و رقصیدن مردم را سرگرم می‌کنند بازمانده شوخی‌ها و سرگرمی‌های انتخاب میر نوروزی و حاکم پنج روزه است (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۴۸-۴۷). این افراد پیام آوران نوروز می‌باشند که نوشدن طبیعت، زندگی مجدد بعد از زمستانی سخت همراه با مرگ گلها و گیاهان را بشارت داده، چهره سیاهشان نمادی از بازگشت حیات از زیر زمین و جهان مردگان و لباس سرخشان یادآور گل‌ها و شقایق‌های بهاری است شادی و نشاط را برای مردم را به ارمغان می‌آورند و در روحیه شهر تأثیر گذار می‌باشند.

چهارشنبه سوری: چهارشنبه سوری از جمله آیین هایی است که در تمام شهرها و روستاهای ایران برگزار می‌شود این مراسم شامل پریدن از روی آتش، فال گوشی، قاشق زنی و شال انداختن است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۲. تأثیر پنجه بر جسم و جان شهر ؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر				تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی	عناصر ثابت[۲]	عناصر نیمه ثابت[۳]	عناصر متحرک[۴]
	آموزه های معنوی						
پنجه	بخشش و گذشت	گفتار نیک	تذکر دهی و معاد	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه			-حرکت افرادی موسوم به حاجی فیروز در سطح شهر
	*	*	*	*			

جدول۳- تأثیر چهارشنبه سوری بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر								تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی				عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی										
چهارشنبه سوری	تطهیر و پاکسازی شهروندان	آموزش بخشش	گفتار نیک	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی، قومی و فرهنگی	آرزوی سلامتی	تقویت ارتباطات محله ای و همسایه ای	مشارکت اجتماعی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه		-وجود پارک هایی در درون شهر بمنظور آتش بازی در ایام خاص	-روشن کردن بوته های خار در خیابان -پرش مردم از روی آتش -قاشق زنی -شال انداختن
پریدن از روی آتش	*				*	*	*	*			
فال گوشی[۵]		*	*	*		*	*	*			
قاشق زنی[۶]		*		*		*	*	*			
شال انداختن[۷]						*	*	*			

۲. عناصر ثابت عناصری هستندکه ثابت بوده و ندرتاً و به آهستگی تغییر می‌کنند. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۹۴)

۳. عناصر نیمه ثابت شامل انواع مختلف چیدمان، مبلمان، پرده و اثاثیه، گیاهان، تابلوهای تبلیغاتی، ویترین مغازه ها، جانمایی حیاط ها و تزئینات چمن‌ها و سایر عناصر شهری است. این عناصر به آسانی و به سرعت تغییر می‌کنند و دارای نقش مهمی در معنای محیطی‌که به آن تعلق دارند بوده تا جایی‌که اهمیت آنها در برقراری ارتباط بیشتر از عناصرکالبدی ثابت است. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ص ۹۶)

۴. عناصری مربوط به انسان‌ها یا محیط آنها هستندکه شامل نقل و انتقال ارتباطات فضایی و موقعیت‌کالبدی آنها است حتی وضعیت‌کالبدی، ژست دست و بازو حالت ظاهری و صورت، عکس العمل گردن و دست ها، اشارات سر، ارتباطات چشمی، سرعت کلام و نطق، صدا و میزان مکث و بسیاری از رفتارهای غیرکلامی دیگر را نیز شامل می‌شود. (راپاپورت، ۱۳۸۴، ۱۰۴)

۵. عملی‌که زنان در شب چهارشنبه سوری برای اطلاع از آینده (ازدواج، بهبود، مرض و غیره)کنند و آن چنان است‌که نیت‌کنند و در سر چهارراهی ایستند و به سخن نخستین کسانی‌که از آنجا رد شوندگوش دهند و همان را تعبیرکنند. (معین، ۱۳۷۱، ص ۲۴۷۸)

۶. عملی‌که زنان در شب چهارشنبه سوری انجام دهند: زنان برای گرفتن مراد و رسیدن به مقصود به طور ناشناس و نقاب زده به درب خانه‌ها روند و به وسیله زدن قاشق برکاسه یا بر در خانه‌ها اهل خانه را از آمدن قاشق زن خبرکنند آنان نیز وظیفه خود راکه آوردن مقداری آذوقه خشک و ناپخته است انجام دهند و شرط در این عمل آنست‌که قاشق زن مکالمه نکند. (معین، ۱۳۷۱، ص ۲۶۱۳)

۷. شال اندازی از دیگر مراسم چهارشنبه سوری است‌که تاکنون اعتبار خود را در شهرها و روستاهای همدان و زنجان حفظ‌کرده است. پس از خاموش‌کردن آتش، فال‌گوشی و قاشق زنی جوانان نوبت به شال اندازی می‌رسد. جوانان چندین دستمال حریر و ابریشمی را به یکدیگرگره زده، از آن طنابی رنگین به بلندی سه متر می‌ساختند آن‌گاه از راه پلکان خانه‌ها یا از روی دیوار، آن را از روزنه دودکش وارد منزل می‌کنند و یک سر آن را خود در بالای بام در دست می‌گرفتند، آنگاه با چند سرفه بلند صاحبخانه را متوجه ورودشان می‌سازند صاحبخانه‌که منتظر آویختن چنین شال هایی هستند، به محض مشاهده طناب رنگین، آنچه قبلاً آماده‌کرده، درگوشه شال می‌ریزند وگره‌ای بر آن زده، با یک تکان ملایم، صاحب شال را آگاه می‌سازندکه هدیه آماده است. آنگاه شال انداز شال را بالا می‌کشد.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۴. تأثیر روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان.

روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر							تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی			عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی									
	تذکر دهی (طلب آمرزش)	بخشش و گذشت	مهربانی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی، قومی و فرهنگی	تقویت ارتباطات اجتماعی و خانوادگی	مشارکت اجتماعی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	-گورستان های شهر -بازارچه گل فروشان	-وجود سفره های هفت سین در بالای قبرها -شکل گیری گل فروشی ها و گلاب فروشی ها 	-حرکت مردم به سمت بهشت زهرا
رفتن سر مزار گذشتگان	*		*	*	*	*				
پخش نذورات		*		*	*	*	*			

۱-۱- روزهای مردگان و پنجشنبه آخر سال

یکی از آیین‌های کهن پیش از نوروز یادکردن از مردگان است. گذشته قبرستان‌ها در مقیاسی محله ای بوده است که تمامی افراد محله آنجا گردهم می‌آمدند تا یاد و خاطره رفتگانشان را گرامی‌دارند و هر یک از این قبرستان‌ها به صورت فضایی شهری در قالب مجموعه ای فعال ایفای نقش می‌کرده حال آنکه امروزه قبرستان‌های محله ای در یکدیگر ادغام شده و مقیاسی شهری را بر عهده دارند در پنجشنبه آخر سال بهشت زهرا به صورت شهری فعال در می‌آید و از مسافتی طولانی تا بهشت زهرا گل و گلاب فروشان در حاشیه وکنار جاده روحیه شهر را تغییر داده و شکلی تازه به آن می‌بخشند.

۱-۲- خانه تکانی

اصطلاح خانه تکانی بیشتر در ارتباط با شستن و تمیز کردن وسایل خانه به‌کار می‌رود در خانه تکانی تمام وسایلی که نیازمند تعمیر است تعمیرشده و وسایلی که مورد نیاز نمی‌باشد به فقرا و نیازمندان بخشیده می‌شود. به مناسبت فرارسیدن نوروز ایرانیان علاوه بر خانه تکانی نوروزی به خانه تکانی در دل‌ها و قلوب اشان می‌پردازند و با دلی صاف و خالی از هرگونه‌کینه و نفرت به پیشواز نوروز می‌روند.

جدول۵- تأثیر خانه تکانی بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی		عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی								
	یاری رساندن به نیازمندان	تطهیر و پاکسازی شهروندان	تذکر دهی (یادآوری نوشدن سال و قیاس با معاد)	بخشش و گذشت	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	-تمیز کردن چهره خانه ها -نقاشی نماها -ترمیم نمای منازل -تغییر ویترین مغازه ها	-وجود فرش ها در بالکن و پشت بام خانه ها -بیرون گذاشتن وسایل خراب و مستعمل	-استفاده از گل و گلدان در بالکن ها و حیاط ها
خانه تکانی	*	*	*	*	*	*			

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۶. تأثیر کاشتن سبزه بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر			تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی		جمعی	عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی		نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه			
کاشتن سبزه	تذکر دهی (یادآوری نوشدن سال و قیاس با معاد)	افزایش ارتباط و پیوند با طبیعت			-باغچه سازی در کل شهر -گذاشتن ظروف سبزه در کنار پیاده روها و حاشیه پنجره ها	
	*	*	*			

جدول ۷. تأثیر سفره هفت سین بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر								تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی							جمعی	عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی							مشارکت خانوادگی			
سفره هفت سین	تذکر دهی (یادآوری نوشدن سال و قیاس با معاد)	بخشش و گذشت	مهربانی	افزایش ارتباط با طبیعت (سبزه نمادی از طبیعت)	گفتار نیک (عیدت مبارک)	تطهیر و پاکسازی	آرزوی سلامتی و برکت در سال نو			-تشکیل بازارچه های موقت برای فروش وسایل سفره هفت سین	
	*	*	*	*	*	*	*	*			

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۸. تأثیر دید و بازدید (عید دیدنی) بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر										تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی						جمعی				عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی												
دید و بازدید (عید دیدنی)	پیوند خانوادگی	مهربانی	بخشش و گذشت	صله رحم	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی	شادی و نشاط	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	تقویت ارتباطات محله ای و همسایه ای	از بین رفتن کدورت ها و کینه ها	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه			-حرکت مردم با لباس های نو و گل و هدیه در شهر برای انجام دید و بازدید
	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۹. تأثیر سیزده بدر بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر					تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی		جمعی			عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی		تقویت ارتباطات محله ای و همسایه ای و خانوادگی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی			
سیزده بدر	تذکر دهی (سبزه به آب دادن)	افزایش ارتباط با طبیعت				-پارک های درون و برون شهری 	-اختصاص محل هایی برای برپا کردن چادرها در این روز -تمامی فضاهای سبز 	-حرکت مردم به سمت پارک و فضاهای سبز
	*	*	*	*	*			

۱-۳- کاشتن سبزه

در اسفند ماه اکثر خانواده‌های ایرانی دانه‌های غلات را سبز می‌کنندکه در واقع نمادی از برکت و شگون در سالی که پیش رو دارند را مشخص می‌کنند و نمادی از نوشدن طبیعت و رویش مجدد و یادآوری معاد و رستاخیز است و از روزگاران کهن بین ایرانیان مرسوم بوده است. (بیرونی، ۱۳۶۳، ص ۳۳۰) و (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۵۵).

«**سفره هفت سین**»: رسم و باوری کهن است که همه اعضای خانواده در موقع سال تحویل در خانه وکاشانه خود درکنار سفره هفت سین گردآیند. در سفره هفت سین، از جمله، هفت روییدنی خوراکی است که با حرف سین آغاز می‌شود، و نماد و شگونی برفراوانی روییدنی‌ها و فرآورده‌های کشاورزی است، می‌گذارند. افزون بر آن؛ آینه، شمع، ظرف آب، تخم مرغ رنگ‌کرده، ماهی قرمز، نان، سبزی، گل وکتاب دینی نیز زینت بخش سفره هفت سین است. (روح الامینی، ۱۳۷۶، ص ۵۶).

«**دید و بازدید**» (عید دیدنی): از رسوم نوروزی بازدید از فامیل و آشنایان است و این رسم هنوز پابرجا مانده است.

«**سیزده بدر**»: در تمامی‌شهرها و روستاهای ایران در سیزدهمین روز فروردین طبق رسمی که از گذشتگان رسیده باید از خانه بیرون آمد و به باغ وکشتزار رو آورد.

آیین‌های مذهبی

«**عید فطر**»: شاید به جرأت بتوان گفت عید فطر یکی از مهمترین اعیاد مسلمانان است روزی‌که مسلمانان بعد از یک ماه روزه داری و امتناع از خوردن و آشامیدن، اجر و پاداشی را که خداوند به آنان وعده داده است، اعطا می‌گردد. در روز عید فطرگروه بندی‌های قومی‌و مذهبی کاملاً قابل مشاهده می‌باشد به این دلیل که شیعیان و سنی‌ها نماز عیدشان با هم متفاوت بوده لذا جایگاه‌های

جدول۱۰. تأثیر عید فطر بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر			تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی		جمعی	عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی					
عید فطر	تهذیب نفس	ایستادگی در مقابل وسوسه ها	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	-مساجد و حسینیه ها جهت برگزاری نماز عید 	-چراغانی شهر و نصب پلاکاردها	-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر
	*	*	*	-جایگاه هایی متفاوت جهت برگزاری نماز برای اقلیت ها		

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۱۱. تأثیر عید قربان بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر				تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی	عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی						
عید قربان	تذکر دهی	یاری رساندن به نیازمندان	ایثار و از خود گذشتگی	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	-کشتارگاه ها	-در نظر گرفتن محل هایی از طرف وزارت بهداشت جهت کشتار دام -چراغانی شهر و نصب پلاکاردها -ایستگاه های صلواتی جهت پخش نذورات	-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر
	*	*	*	*			

متفاوتی برای مراسم خود دارند حتی اقلیت‌های قومی و مهاجرین (نظیر افاغنه مقیم ایران) نیز واجد محل‌های خود می‌باشند.

«**عید قربان**»: ریشه تاریخی این عید به قربانی کردن اسماعیل توسط حضرت ابراهیم (ع) باز می‌گردد. این مراسم نشان از خودگذشتگی و ایثار حضرت ابراهیم (ع) بمنظور خشنودی خداوند دارد. بعد از آن، قربانی کردن گوسفندان تبدیل به فریضه ای برای حجاج گردیده است و از این طریق خوراکی برای فقرا و تهدیدستان فراهم می‌آید که نمایشی از همکاری و مشارکت آحاد جامعه در کمک به نیازمندان است.

«**نیمه شعبان**»: بعد از عید فطر و عید قربان، شاید یکی از بزرگترین اعیادی است که در میان شیعیان عمومیت دارد.

«**عید غدیر**»: این عید دینی نیز از مهمترین اعیاد مسلمین در ایران می‌باشد.

«**مراسم عزاداری ابا عبدا... الحسین**»[۸]: با سیطره و گسترش اسلام در ایران و پذیرش مذهب تشییع توسط ایرانیان، دگرگونی عظیمی در عقاید و باورهای مردم پدید

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۱۲. تأثیر نیمه شعبان بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر									تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی					عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی				آموزه های معنوی							
نیمه شعبان	آزادگی	تذکر دهی	صبر و استقامت	ایثار و از خود گذشتگی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	عدالت خواهی	هشدار و عبرت	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	هویت شیعه	-تکایا، مساجد، حسینیه	- چراغانی در سطح شهر -پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات	-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر
	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			

۸. مراسم عزاداری ابا عبدا... الحسین که از مهمترین آیین‌های مذهبی است در قالب مقاله ای جداگانه تحت عنوان رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختارکالبدی شهرهای سنتی ایرانی در نشریه هنرهای زیبا در شماره ۳۹ سال ۱۳۸۸ ارائه گردیده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

آمد. رفتارها و باورهایی راکه مغایر با باورهای مذهبی بود کنار گذاشته و آنهایی را که مغایرتی با باورهای مذهبی مردم نداشتند در پیوند با باورهای دینی به حیات خود ادامه دادند. آیین سوگواری در مرگ سیاوش چون ریشه در ژرفای فرهنگ ایران داشت، زمینه ساز فرهنگ آیین‌های سوگواری شهیدان دین و برخی از آداب و رسوم در عزاداری‌های عاشورا شد. هر چند ساخت دو واقعه مرگ سیاوش و شهادت امام حسین با یکدیگر فرق دارند

جدول۱۳. تأثیر عید غدیر بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر			تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی	جمعی		عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
عید غدیر	-----	آموزه های معنوی اطاعت از دستورات خداوند	هویت شیعه		-چراغانی شهر و نصب پلاکاردها	-حرکت مردم به سمت خانه های سیدها
		*	*			

جدول۱۴. تأثیر عزاداری ابا عبدا... الحسین بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر									تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی					عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	آموزه های معنوی			مشارکت اجتماعی و خانوادگی	هویت شیعه			
عزاداری ابا عبدا... الحسین	آزادگی	تذکر دهی	صبر و استقامت	ایثار و از خود گذشتگی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	عدالت خواهی	هشدار و عبرت		نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	-تکایا، مساجد، حسینیه	-وجود تکایا و حسینیه های عزاداری موقت -پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات	-حرکت مردم با علم و پرچم در خیابان ها -پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر
	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		

جدول ۱۵. تاثیر آیین شهادت امام علی علیه‌السلام بر شهرها؛ ماخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر								تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی				جمعی				عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	آموزه های معنوی			مشارکت اجتماعی و خانوادگی	هویت شیعه		
شهادت حضرت علی (ع)	آزادگی	صبر و استقامت	ایثار و از خود گذشتگی		ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	عدالت خواهی	هشدار و عبرت			-تکایا، مساجد، حسینیه	-پرچم هایی در سطح شهر -ایستگاه های موقتی جهت پخش نذورات	-پخش نذورات توسط مردم در سطح شهر
	*	*	*	*	*	*	*	*	*			

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۱۶- تأثیر تعزیه خوانی بر جسم و جان شهر مآخذ: نگارندگان

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر									تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی						عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			آموزه های معنوی								
تعزیه خوانی	تذکر دهی	صبر و استقامت	ایثار و از خود گذشتگی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم	عدالت خواهی	هشدار و عبرت	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	تقویت پیوندهای طایفگی- محلی	هویت شیعه	-تکایا، مساجد، حسینیه	-وجود تکایا و حسینیه های عزاداری موقت	-حرکت دسته های نمایش با پرچم ها و وسایل و گذر از منزلی به منزل دیگر
	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			

و هر یک از این دو حماسه واجد ویژگی‌ها و پیام‌های خاص خود می‌باشد، لیکن هر دو حماسه بر اصلی بنیادین نهاده شده است. **خونی که بی گناه به زمین ریخته شده تا ابد خون خواهی می‌کند** (بلوکباشی، ۱۳۸۰، ص ۷۴). و (نک: یار شاطر، ۱۳۶۷، ۱۳۲-۱۳۱) و (نک: آل احمد، ۱۳۴۴، ۷۱۳-۷۱۲) و (نک: مسکوب (الف)، ۱۳۵۷، ۸۲) و (نک: مسکوب (ب)، ۱۳۵۱، ۱۱۱) و (نک: عنایت، ۱۳۶۲، ۳۰۹) و (نک: فرامکین، ۱۳۷۲، ۱۲۴-۱۲۲).

«**شهادت حضرت علی (ع)**»: نیز تاثیری عمده در جان و حیات شهرهای ایران دارد.

۲-۷- مراسم تعزیه خوانی

تعزیه نمایشی تمثیلی است که در آن وقایع کربلا را نشان داده و مصائبی راکه امام حسین و یاران و اهل بیت اشان متحمل گردیده‌اند به نمایش در می‌آورد (نک: ستایشگر، ۱۳۸۱، ۲۴۴-۲۲۶) و طی مراسمی خاص برخی از داستان‌های مربوط به واقعه‌کربلا را پیش چشم بینندگان باز آفرینی می‌کنند. در واقع ماهیت این مراسم گرامی‌داشتن یاد عزیزان از دست رفته است که با به نمایش درآوردن شهادت مظلومانه امام حسین و یاران و اهل بیت اشان و به اسارت درآوردن کودکان و نوجوانان، نمایشی از ایستادگی و مقاومت در برابر ظلم و ستم و عدالت خواهی را نشان می‌دهند. تا هشدار و عبرتی برای بازماندگان باشد و نشان دهنده از صبر و استقامت بازماندگان در رویارویی با مصائب و مشکلات است.

۲-۸- مراسم قالی شویان

در روز جمعه قالی شویان ده‌ها هزار تن زن و مرد از شهرها و روستاهای ایران به منظور برابر دانستن ثواب حضور در این مراسم با زیارت مرقد جد مطهر امامزاده سلطان علی، حضرت امام حسین (ع)، گردهم می‌آیند. مردمان این خطه با بهره گیری از عناصر سازنده واقعه کربلا به روایتی حماسه‌گونه از هجرت و شهادت امامزاده سلطان علی می‌پردازند. مراسم قالی شویان نمایشی نمادین از شستشو و خاکسپاری امامزاده سلطان علی، نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه در تجدید پیوندهای طایفگی- محلی و تقویت و تحکیم روحیه قوی از یک سو، و برقرار کردن رابطه روحانی- معنوی با شخصیت‌های مقدس مذهبی خود در ورای جهان مادی، از سوی دیگر است. مردم طایفه‌های فین وکاشان و اردهال مراسم قالی شویان را با باورهای کهن خود از جمله آیین‌های باران خواهی و نوشدگی فصل و آغاز کشت با هم پیوند زده و به نمایش در می‌آورند (بلوکباشی، ۱۳۸۰، ص ۷۶-۵۰).

آیین‌های موردی

«**روز قدس**»: در این روز گروهی از مسلمانان در نقاط مختلف جهان حمایت خودشان را از مردم فلسطین به

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۱۷. تاثیر آیین قالیشویان بر جان شهرها؛ ماخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی		جمعی				عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	نوشدگی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	آموزه های معنوی برقراری رابطه روحانی- معنوی با شخصیت های مذهبی در ورای جهان مادی	تقویت پیوندهای طایفگی - محلی	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه	-مجموعه مذهبی و فرهنگی مشهد اردهال 	-وجود قرفه هایی که در موقع مراسم به اسکان مسافران اختصاص می یابد	-حرکت دسته های عزادار در مسیر رودخانه و بالعکس
قالی شویان	*	*	*	*	*	*			

جدول ۱۸. تأثیر روز قدس بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	جمعی		عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
روز قدس	احساس تعلق به ساختاری مذهبی	تقویت حس همدردی و همیاری		-قرار دادن مبلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی	-حرکت مردم به همراه پرچم ها و پلاکاردها
	*	*			

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول۱۹ . تأثیر روز ۲۲ بهمن بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر		تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	جمعی		عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
روز ۲۲ بهمن	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی	تقویت ارتباطات اجتماعی،محله ای و همسایه ای		-قرار دادن مبلمان های موقتی در مسیر راهپیمایی و سخنرانی	-حرکت مردم به همراه پرچم ها و پلاکاردها
	*	*			

نمایش می‌گذارندکه به همین مناسبت در ایران پس از انقلاب اسلامی‌در آخرین جمعه ماه مبارک رمضان و در حمایت از مردم فلسطین راهپیمایی برگزار می‌کنند.

«**روز ۲۲ بهمن**»: در این مردم سراسر ایران به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی‌به خیابانها آمده تا همچنان حمایت خود را از جمهوری اسلامی‌به نمایش بگذارند.

«**سالروز دفاع مقدس**»: این روز از مهمترین مراسم در ایران بعد از انقلاب اسلامی‌است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول۲۰. تأثیر سالروز دفاع مقدس بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر						تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	فردی			جمعی			عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
	آموزه های معنوی			آموزه های معنوی	مشارکت اجتماعی و خانوادگی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی و قومی و مذهبی			
سالروز دفاع مقدس	ایثار و از خود گذشتگی	صبر و استقامت	آزادگی	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم				-برگزاری نمایشگاه های موقتی از جنگ تحمیلی	-رفتن بر سر مزار شهدا
	*	*	*	*	*	*			

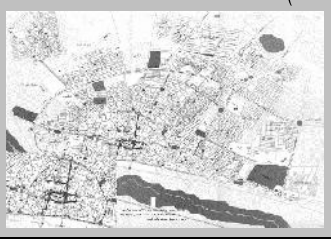
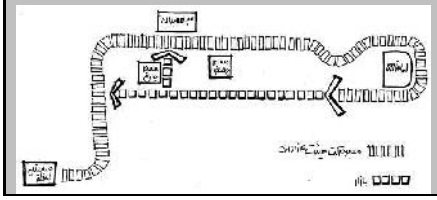
«روز ارتش»:

جدول۲۱. تأثیر روز ارتش بر جسم و جان شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	تأثیر آیین بر روحیه و جان شهر	تأثیر آیین بر جسم و کالبد شهر		
	جمعی	عناصر ثابت	عناصر نیمه ثابت	عناصر متحرک
روز ارتش	مشارکت		-قرار دادن مبلمان های موقتی در مسیر رژه	-رژه دسته های نظامی به همراه پرچم ها
	*			

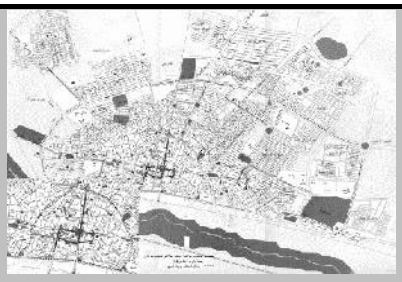
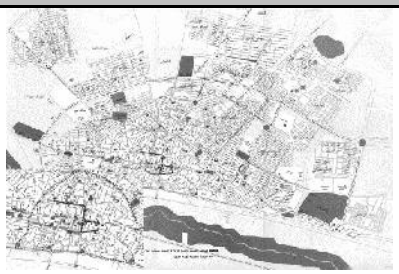
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۴ بهار ۱۳۹۳
No.34 Spring 2014

جدول ۲۳. تاثیر آیین عزاداری اباعبدا... الحسین بر جسم شهر؛ مآخذ: نگارندگان.

	استخوانبندی شهر	نقاط مهم و هویتی شهر
شهر زنجان	مسیر حرکت هیئت های عزاداری طی سالیان دراز به مثابه استخوان بندی و ستون فقرات شهر می باشد و توسعه های شهر پیرامون این ستون فقرات صورت گرفته است. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۲۴) 	پیرامون این مسیر نقاط مهم و هویتی شهر شکل گرفته است که از آن جمله می توان به مسجد جامع، سبزه میدان، مسجد چهلستون، امامزاده و بازار اشاره نمود این مسیر به مثابه زنجیری می ماند که این عناصر مهم را به هم پیوند می زند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۱۲۴)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۲۲. تأثیر آیین عزاداری اباعبدا... الحسین بر روی ساختار کالبدی شهر زنجان؛ مآخذ: نگارندگان.

هیئت های عزاداری شهر زنجان	مسیر حرکت دسته های عزاداری و شکل گیری ساختار کالبدی شهر زنجان
حسینیه اعظم زنجان این مسیر از حسینیه اعظم آغاز می گردد هیئت عزاداری سپس مسیر خیابان امام را پیش می گیرد و عزاداران ساکن در محلات شمالی شهر از طریق خیابان سعدی وسط وارد میدان انقلاب شده و به جمع عزاداران حسینیه اعظم می پیوندند و سپس وارد امامزاده ابراهیم شده و در آنجا به اقامه نماز می پردازند و سپس از درب جنوبی امامزاده وارد خیابان توحید (مسگرها) شده و مسیر بازار را پیش می گیرند تا در انتهای مسیر دوباره به حسینیه اعظم باز گردند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۲۲)	
زینبیه زنجان مسیر حرکت هیئت عزاداری زینبیه زنجان در سومین شب شهادت امام حسین (ع) حرکت می کند این مسیر از زینبیه زنجان آغاز می گردد سپس هیئت عزاداری مسیر خیابان سعدی وسط را در پیش گرفته و سپس وارد خیابان امام می شوند و در هنگام اذان مغرب وارد صحن امامزاده شده و در آنجا به اقامه نماز می پردازند و از درب جنوبی وارد خیابان توحید (مسگرها) شده و سپس از خیابان سعدی جنوبی مسیر زینبیه را در پیش می گیرند. (حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۲۲)	
در مبحث مبانی نظری پژوهش به نظریات اندیشمندان اشاره شد که مهمترین مواردی که بدان می پردازند عبارت است از: **تعامل انسان با انسان،** در روزهای برگزاری چنین مراسمی تمامی مردم اعم از زن و مرد، پیر و جوان در آن شرکت می جویند و نهایتاً سبب بروز وحدت اجتماعی می گردد. **تعامل انسان با کالبد،** شکل گیری فضاهای ویژه و نمادین که واجد هویتی خاص برای شهروندان می باشند و سبب برقراری ارتباط ساکنین با این گونه فضاها می گردد. **انطباق با نیازهای ساکنان،** فضاهای که سالیان متمادی در مسیر حرکت دسته های عزاداری شکل گرفته اند در بقیه زمان های سال پاسخگوی نیازهای ساکنین می باشند. **انطباق با رویدادها و تجربه ها،** روایت هایی که در طی مسیر حرکت دسته های عزاداری بازگو می گردد همانا تداعی کننده سفر امام حسین (ع) و یارانشان می باشد. **تنوع و تباین،** پیرامون این مسیر فضاهای متعدد و متنوعی در طی سالیان متمادی شکل گرفته است. **تداوم کالبدی،** مسیر حرکت دسته های عزاداری به مثابه استخوان بندی شهر بوده و توسعه های شهر پیرامون این مسیر شکل گرفته است. **تداوم زمانی،** مسیر حرکت دسته های عزاداری طی سالیان متمادی ثابت و بدون تغییر بوده است.	

بیان یافته‌ها و نتایج: بر روی شهر زنجان آیین ویژه عزاداری ابا عبدا... الحسین به آزمون گذاشته شد و نتایج زیر حاصل گردید:

نتیجه گیری و جمعبندی

با توجه به مطالبی که عنوان گردید می توان نتیجه گرفت آیین هایی که مورد پذیرش عامه مردم بوده و بدان‌ها پایبند می‌باشند تأثیر بسیاری از جوانب گوناگون بر روحیه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۲۴. آموزه‌های فردی آیین ها؛ مآخذ: نگارندگان.

آموزه های فردی	احساس تعلق به ساختاری اجتماعی، قومی، مذهبی و فرهنگی
	نوشدگی
	همدلی
	شادی و نشاط

جدول ۲۵. آموزه‌های معنوی آیین ها؛ مآخذ: نگارندگان.

آموزه های معنوی	اطاعت از دستورات خداوند
	تذکر دهی
	عدالت خواهی
	هشدار و عبرت
	ایستادگی در مقابل ظلم و ستم
	افزایش ارتباط با طبیعت
	تطهیر و پاکسازی شهروندان
	گفتار نیک
	یاری رساندن به نیازمندان
	پیوند خانوادگی
	بخشش و گذشت
	تقویت حس همدردی و همیاری
	صله رحم
	مهربانی
	آزادگی
	صبر و استقامت
	ایثار و از خود گذشتگی
	ایستادگی در مقابل وسوسه ها
	تهذیب نفس
	برقراری رابطه روحانی- معنوی با شخصیت های مذهبی در ورای جهان مادی

جدول ۲۶. آموزه‌های اجتماعی آیین ها؛ مآخذ: نگارندگان.

آموزه های اجتماعی	تقویت ارتباطات اجتماعی،محله ای و همسایه ای
	تقویت پیوندهای طایفگی- محلی
	گروه بندی های اجتماعی
	مشارکت اجتماعی و خانوادگی
	از بین رفتن کدورت ها و کینه ها
	هویت شیعه
	نمایش هویت فرهنگی مردم منطقه
	خون خواهی از خون بی گناهان

و کالبد شهر می‌گذارند که می‌توان به شرح زیر تبیین نمود:

۱ـ همان طورکه در بالا بدان اشاره شد، یکی از مهمترین آیین هایی که می‌تواند تاثیر بسزایی در شکل گیری ساختارکالبدی شهرهای سنتی ایران داشته باشد، آیین عزاداری ابا عبدا... الحسین است.

۲. نحوه تأثیرگذاری آیین‌ها بر روحیه شهر در سه زمینه آموزه‌های فردی، معنوی و اجتماعی دسته بندی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

می‌گردند:

با توجه به مطالبی که اشاره شد از مهمترین پیامدهای تأثیر آیین‌ها در جامعه؛ ایجاد و تقویت احساس شهروندی، احساس تعلق به مکان، احساس تعلق به گروه‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی، تبدیل شهروندان غیرفعال[9] به شهروندان فعال[10] و ارتقاء مفهوم شهروندی است که این امر خود سبب پیوند نزدیکتر فرد با محیط شهری وی شده و رابطه ای تنگاتنگ بین محیط و شهروندان حاصل می‌گردد این نکات از مسائل پر اهمیتی است که امروزه نظر اندیشمندان شهرسازی را به خود جلب نموده و ملاحظه می‌کنیم در دیدگاه‌های نظری و عملی[11] ارتقاء تعامل شهروند با محیط شهری از اهم اهداف و اولویت‌های مباحث گردیده است. برگزاری مراسم و آیین‌ها در کالبد و جان شهر تأثیر گذارده سبب ایجاد تغییر در پیکر، سیما و چهره شهر می‌شود که این تغییرات علاوه بر دگرگون سازی کالبد شهرها بر روحیه ساکنان شهرها نیز تأثیر گذارده و ارتباط و تعامل شهروندان باکالبد شهرشان را افزایش می‌دهد. در انتها می‌توان این‌گونه عنوان نمود که مهمترین تأثیر آیین‌ها بر کالبد و روحیه شهرها، افزایش و ارتقاء پیوند شهروندان با محیط است و هنگامی‌که شهروندان خود را جزیی از محیط بدانند در قبال آن احساس مسئولیت نموده و بی تفاوتی آنان نسبت به محیط از بین رفته و خود مصلحان اجتماعی و حافظان و نگاهبانان محیط می‌شوند.

منابع و مآخذ

۱ـ اردلان، نادر و لاله بختیار (۱۳۸۰) **حس وحدت**، ترجمه حمید شاهرخ، نشر خاک، اصفهان.

۲ـ آل احمد، جلال، (۱۳۴۴) **مهرگان در مشهد اردهال**، اندیشه و هنر، شماره ۶.

۳ـ بلوکباشی، علی، (۱۳۸۰) **قالی شویان، مناسک نمادین قالی شویان در مشهد اردهال**، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

۴ـ بیرونی، ابوریحان، (۱۳۶۳) **آثار الباقیه**، ترجمه اکبر دانا سرشت، انتشارات امیرکبیر.

۵ـ بیکن، ادموند، (۱۳۷۶) **طراحی شهرها**، ترجمه فرزانه طاهری، انتشارات مرکز تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.

۶ـ پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۸۶) **سیر اندیشه‌ها در شهرسازی ۲**، شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.

۷ـ حبیب، فرح و نوشین کریمی و نسیم کریمی (۱۳۸۸) **رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایرانی**، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۹.

۸ـ راپاپورت، آموس، (۱۳۸۴) **معنی محیط ساخته شده: رویکردی در ارتباط غیر کلامی**، ترجمه دکتر فرح حبیب، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.

۹ـ روح الامینی، محمود، (۱۳۷۶) **آیین‌ها و جشن‌های کهن در ایران امروز**، انتشارات آگاه.

۱۰ـ ستایشگر، مهدی، (۱۳۸۱) **واژه نامه موسیقی ایران زمین**، جلد اول، اطلاعات.

۱۱ـ عنایت، حمید، (۱۳۶۲) **اندیشه سیاسی در اسلام معاصر**، ترجمه بهاء الدین خرمشاهی، انتشارات خوارزمی.

۱۲ـ فرامکین، گرگوار، (۱۳۷۲) **باستان شناسی در آسیای مرکزی**، ترجمه صادق ملک شهمیرزادی، انتشارات وزارت امور خارجه.

۱۳ـ هنط گچ **میر نوروزی**، نشریه یادگار، شماره ۳.

۱۴ـ مسکوب (الف)، شاهرخ، (۱۳۵۷) **سوگ سیاوش: در مرگ و رستاخیز**، انتشارات خوارزمی.

۱۵ـ مسکوب (ب)، شاهرخ، (۱۳۵۱) **نقدی بر نقد سوگ سیاوش**، فرهنگ و زندگی، شماره ۱۰.

۱۶ـ معین، محمد، (۱۳۷۱) **فرهنگ فارسی**، چاپخانه سپهر، تهران.

۱۷ـ هال، ادوارد (۱۳۷۶) **بعد پنهان**، ترجمه منوچهر

9. Passive
10. Active

۱۱. برای اطلاعات بیشتر به مقاله رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختارکالبدی شهرهای سنتی ایرانی که در نشریه هنرهای زیبا در شماره ۳۹ سال ۱۳۸۸ ارائه گردیده است، رجوع نمایید.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

طبیبیان، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۱۸- یار شاطر، احسان، (۱۳۶۷) **تعزیه و آیین‌های سوکواری در ایران قبل از اسلام**، ترجمه داوود حاتمی، انتشارات علمی و فرهنگی.
19- Halprin, Lawrence, 1972," Cities", the MIT Press, Massachusetts.
20- Gehl, Jan, 1987, “Life between Building”, Translated by J.Koch, New York.
www.slamicdigest.net
www.masternader.blogsky.com
www.wikipedia.org

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]